

60. Стеријино позорје
Нови Сад, 26. мај–3. јун 2015.

Извештај селекторке

Судбина драмског писца у Србији

Општа слика позоришног живота у Србији

Од септембра 2014. до 16. марта 2015. гледала сам укупно 95 представа: 27 праизведби домаћег драмског текста, 25 већ извођених домаћих драмских текстова, 26 представа рађених по иностраним ауторима, 8 изведених по домаћем тексту у иностранству, 9 за Селекцију Кругови. Шта то говори о нашем позоришту и нашем драмском писцу? Оставимо ли по страни домаће текстове изведене у иностранству и представе које сам гледала за Селекцију Кругови, долазимо до закључка да су наша позоришта (и продуцентске организације) – према *Годишњаку* Стеријиног позорја има их 48 – пријавила укупно 77 представа за такмичарску селекцију 60. Стеријиног позорја. Прво што примећујем је да су позоришта из великих центара за селекцију најчешће пријављивала комплетну продукцију, а да доста мањих позоришта ван Београда и Новог Сада нису пријавила ниједну представу. Ова чињеница непосредно се одразила и на селекцију.

Ако на основу виђених представа покушамо да направимо генералну слику позоришног живота у Србији од половине марта 2014. до половине марта ове године, охрабрује чињеница да готово трећину укупне продукције чине праизведбе домаћих драмских текстова. Ако се томе додају и раније изведене представе по домаћем тексту, долазимо до закључка да више од половине укупне продукције припада представама насталим на основу дела наших аутора. То је, наравно, веома добро за домаћег драмског писца, нарочито ако се има у виду да предњаче праизведбе. Наши драматичари у новим текстовима бавили су се биографијама славних српских писаца и уметника – пре свега Стерије и Нушића, а затим судбинама Иве Андрића и Димитрија Митриновића. Доста текстова поставило је питање на који начин почетком XXI века осећамо последице великих историјских збивања у XX веку – пре свега Првог, затим Другог светског рата и војно-политичких сукоба из деведесетих година. Трећи велики тематски круг обрађује несналажење појединих друштвених група у доба транзиције – пре свега уметника, затим младих, као и негативне последице транзиције на породицу и појединца. У овом сегменту извештај број прилично успешних сценских остварења настао је на искуству вербатима те би се, имајући у виду и претходне сезоне, могла поставити хипотеза да је вербатим савремени позоришни облик у коме успешно сарађују драматурзи тј. драмски писци и редитељи. Драматурзи су посебан допринос дали обрадом дела чувених прозних писаца – Данила Киша, Милоша Црњанског, Бранка Ћопића. Да би се употпунила слика о судбини драмског писца у Србији, треба додати кратак осврт на онај део селекције који се односи на представе рађене на основу домаћег драмског текста који се не изводи први пут. Апсолутни примат има Бранислав Нушић. Делимичан разлог за ову појаву треба тражити у Нушићевом јубилеју који је прослављан прошле године, али и доказаној сценичности његових драмских дела и чињеници да је за сваког глумца и редитеља велики моменат у каријери сусрет са Нушићевим делом. Дело Бранислава Нушића је ове позоришне сезоне имало занимљиву позоришну судбину. Његове чувене комедије неретко су доживљавале

озбиљну драматуршку и редитељску деконструкцију са циљем да се ставе у савремени друштвени контекст и да се повуче јака паралела између периода када су ова дела настала (углавном између два светска рата) и савременог доба. Драматурзи, редитељи и глумци су на тај начин хтели да покажу једног новог, мрачног и убојитог Нушића чији је смех постао горак и отрежњујући. Много мање, али ипак континуирано, изводе се и дела других наших класика – Јована Стерије Поповића, Аце Поповића, Љубомира Симовића... Њихова дела чине већину текстова који се изводе више пута. Из тог закључујем да велики број изведених српских драмских дела не успева да надживи своју праизведбу, те да се судбина домаћег драмског аутора одлучује на праизведби. Томе у прилог говори и податак да се у иностранству претежно изводе дела наших аутора која су имала успешну поставку у позориштима у земљи – најчешће су то драме Душана Ковачевића, Биљане Србљановић и Бранислава Нушића. Имајући у виду да сваке године са наших позоришних академија излази по десетак нових драматурга и да се њихова судбина као драмских писаца одлучује на праизведби – ако се догоди, предложила бих Стеријиним позорју да се у оквиру Позорја младих ове године уврсте и радови студената драматургије и да се током фестивала одржи скуп позоришних стручњака на коме ће се разматрати питање савременог драмског писања у Србији. Пре шездесет година Стеријино позорје кренуло је у мисију да подржавањем домаћег драмског писца јача и хомогенизује позоришни живот у земљи. Државе и друштвени системи су се мењали, али Стеријино позорје истрајава у својој мисији и на ту чињеницу сви можемо бити поносни.

Пре девет година Стеријино позорје постало је не само фестивал домаћег драмског текста већ и домаћег позоришта. У корпусу представа насталих по делима иностраних аутора видела сам укупно 26 остварења. Наша позоришта углавном су се одлучивала за дела Молијера, Клајста и Ибзена и дела савремене класике, Едена фон Хорвата и Бертолта Брехта. Присуство Брехта и инспирација брехтовским театром како код нас тако и у иностранству једна је од карактеристика овог селекционог циклуса. Разлог за то треба тражити у појачаним економским и социјалним тензијама, те актуализацији левичарских идеја. Управо из разматрања Брехтове естетике и њене везе са нашим савременим тренутком настала су нека од најзанимљивијих и најхрабријих позоришних остварења које ћемо гледати на овогодишњем фестивалу. Када говоримо о страним текстовима, у нашем театру приметно је помањкање представа по савременом иностраном предлошку. Зашто је тако не знам, али надам се да наше позориште неће губити контакт са светском драматургијом и да ће томе допринети сценска читања савремених иностраних текстова која се ових дана и месеци организују у Београду и Новом Саду.

Када говоримо о Селекцији Кругови, а с обзиром на јубилеј Нушића и интерпретацију коју он доживљава у савременом театру, мислим да би било корисно и инспиративно да видимо какву позоришну судбину имају инострани класици у матичним земљама. Имајући у виду да славимо 60 година фестивала који се првих 36 година (више од половине укупног трајања) одвијао под називом Југословенске позоришне игре, те да је нашој публици блиска класика из Словеније и Хрватске, а готово непозната драмска класика из Бугарске, Мађарске и Румуније, одлучила сам да у Круговима видимо савремене интерпретације дела најзначајнијих класика из Хрватске и Словеније. Када будемо видели како Словенци данас третирају Цанкара, а Хрвати Крлежу, можда ће нам и позиција Нушића у савременом српском театру бити јаснија.

Променом концепције Позорја дошла је и идеја или, ако хоћете, препорука селекторима да путем уврштавања у селекцију иностраних представа на основу домаћег драмског предлошка подрже промоцију наше драме у иностранству. Сматрам да извођење наших комада у иностранству и њихово довођење на Позорје није важно само због промоције наше драме, него и стога што интерпретација наших текстова у контексту друге културе омогућава да разумемо како нас други виде. Ова нетакмичарска селекција имаће само две представе из културолошки различитих земаља. Представе ће бити праћене разговорима и радионицама посвећеним њиховој позоришној култури.

Припремајући такмичарску селекцију фестивала, дошла сам до закључка да је српски театар у време економске кризе нашао ново стационарно стање у коме, и поред очигледне немаштине, позориште настоји и успева да пружи одговор на изазове света око себе. Када би постојала ревија инспиративних, консеквентних и квалитетних српских представа, она би се могла реализовати и два пута годишње. Стеријино позорје одвија се само једном годишње и по пропозицијама има максимално девет места у такмичарском делу. У селекцију стога нису могли да се уврсте сви драмски текстови и представе који то заслужују. Позоришној публици и критици препоручила бих представе Српског народног позоришта *Оставите поруку* Виде Огњеновић и *Небески одред* (копродукција са Савезом драмских уметника Војводине) и *Балерине* Форума за нови плес Балета СНП (копродукција са СКЦ Нови Сад), *Електрин комплекс* Новосадског позоришта, *Носорог* НП Кикинда, *Магареће године* Позоришта „Бошко Буха“ Београд, *Разбијени крчаг* ЈДП-а, *Пут у Дамаск* Народног позоришта Београд, *Кад су цветале тикве* Београдског драмског позоришта, *Мрешићење шарана* Народног позоришта Републике Српске, *Димитрије Митриновић – Јуриш сутрашњице*, *хагиографија* КПГТ-а, *Виктор*, *Викторија* Позоришта на Теразијама, *Херој нације* НП Пирот, *Догвил (интеракција)* Миксер хауса и групе продуцентата... Искрено се надам да ћемо у новим сценским читањима ускоро имати прилике да видимо драмске текстове *Хотел Европа* Синише Ковачевића и *Енималс* Угљеше Шајтинца. Посебно се радујем што смо ове године видели две праизведбе перспективне списатељице Данице Николић Николић и надам се да ће српска позоришта и редитељи наставити да подржавају и њен као и рад других младих драматичара.

У Селекцију националне драме и позоришта одабрала сам девет представа:

***Провиденца* Стевана Копривице, режија Егон Савин, Центар за културу Тиват (Црна Гора)**

Стеван Копривица и Егон Савин направили су успешан спој мотива и ликова из Чеховљеве драме *Ујка Вања* и медитеранске меланхолије. Одавно нисмо имали прилике да гледамо представу која слика имплозију људских осећања. Јунаци *Провиденце* међусобно се исцрпљују у љубавним многоугловима, несвесни авиона који надлеће и који наговештава ново, суровије време. Реч је о правој позоришној студији осећања љубави која показује да је љубав комплексно осећање које има своје светле, али и тамне валере. У позоришном смислу *Провиденца* је рађена у најбољем издању драмског театра – психолошки утемељени ликови и суптилно вођена радња.

***Змајеубице* Милене Марковић, режија Ива Милошевић, Југословенско драмско позориште Београд**

Драма Милене Марковић поетично говори о заносу и страдању младости у бруталном капиталистичком свету. Док гледамо *Змајеубице* постаје нам савим јасно како глад за

животом, признањем и знањем, удружени са понижењем сиромаштва доводе до тога да млад човек посегне за револвером. *Змајеубице* нам помажу да повучемо паралелу између Сарајева какво је било пре 101 годину и нас овде и данас и да се запитамо да ли свет који се темељи на ултимативном богаћењу богатих и све већем сиромашењу сиромашних не спрема себи новог Гаврила Принципа. Да ли ће нове генерације, када увиде да им друштво не даје реалну шансу за раст и развој, одлучити да тај свет дигну у ваздух?

***Живот стоји, живот иде даље* Филипа Вујошевића, режија Јелена Богавац, Битеф театар Београд**

Представа говори о судбини глумаца у условима примене тржишне економије у домену културе. Шта се дешава када позоришна представа постане пројекат, а добијање новца за пројекат и оправдавање пројекта постану важнији од саме уметности? Представа је рађена у духу вербатим позоришта са жељом да публику подстакне на размишљање да ли је употреба документарне грађе довољан доказ о истинитости и ангажованости или и документарна грађа може да буде предмет манипулације и злоупотребе.

***Доктор Нушић* по Нушићевој комедији *ДР*, адаптација и режија Кокан Младеновић, Крушевачко позориште и Народно позориште Сомбор**

Представа *Доктор Нушић* доследно пребацује Нушићево дело у савремени друштвени контекст користећи принципе брехтовског позоришта. Гледајући Нушићево дело кроз нов, много тамнији оквир, добијамо увид у дубоку везу између нашег и Нушићевог времена. Иако уноси велике измене у сам текст, Кокан Младеновић остаје веран главној вредности Нушићевог дела – сатири и сликању нарави. Ова представа је значајна и стога што показује да копродукцијски рад у позоришту може дати релевантне уметничке резултате, те да глумци које смо до сада гледали пре свега у драмским улогама могу успешно да играју читав низ позоришних жанрова.

***Мистер Долар* Бранислава Нушића, режија Снежана Тришић, Народно позориште – Народно казалиште – Népszínház Суботица**

Навикли смо да на Нушића гледамо као на веселог и благонаклоног критичара паланачког менталитета. Међутим, ове сезоне српски театар показао нам је много мрачније и убојитије Нушићево лице у коме можемо да сагледамо тамну страну наше садашњости. Репрезентативни пример новог тумачења Нушићевог дела управо је представа *Мистер Долар*. Редитељка Снежана Тришић је Нушићево дело ставила у савремени контекст и поставила питање где се и око чега окупља данашња самозвана друштвена елита и ко су њени чланови те како су они дошли на позиције на којима их проналазимо у Нушићевом комаду. Реч је о узбудљивој, динамичној и разоткривајућој комедији којој посебан шарм и снагу дају брехтовски сонгови.

***Урнебесна трагедија* Душана Ковачевића, режија Вељко Мићуновић, Црногорско народно позориште Подгорица (Црна Гора)**

Комад говори о сукобима у породици коју чине бивши комунисти и припадници грађанске опције. Колатерална жртва породичних сукоба је дванаестогодишњи син Невен који крај комада дочекује са дубоком кризом идентитета. Од тренутка када је написан комад до данас протекло је двадесет и више година и много тога се и у нама и око нас променило. Свађе тзв. комуниста и тзв. грађана с краја осамдесетих сада су само сећање на пут сазревања нашег друштва и зато је Невен у овој представи дечак који се присећа детињства и ставља тачку на некадашње сукобе. Редитељ Вељко

Мићуновић је комад деликатно померио ка црногорском менталитету не угрожавајући структуру дела и лепоту језика. Ова представа је значајна зато што *Урнебесну трагедију* враћа у позоришни живот кроз ново и свеже читање.

***Казимир и Каролина* Едена фон Хорвата, режија Снежана Тришић, Атеље 212 Београд**

Поставка комада *Казимир и Каролина* је одличан репертоарски потез Атељеа 212. Ово дело Едена фон Хорвата обједињује читав низ питања која тиште савремено друштво: Шта се догоди са обичним човеком када остане без посла? Може ли љубав да преживи без новца? Шта се догађа са друштвом у коме су појединци сабијени у обесправљену масу? У поставци Снежане Тришић реплике Едена фон Хорвата о вези социјалне и моралне беде ударају као маљем у свест публике. Том ефекту у великој мери доприноси изврсна игра глумаца, функционална сценографија и музика која представи даје посебну снагу чинећи је истовремено забавном, узбудљивом и узнемирујућом.

***Ибзенев Непријатељ народа као Брехтов поучни комад*, аутор и режија Златко Паковић, Центар за културну деконтаминацију, Београд**

Златко Паковић је Ибзенев комад *Непријатељ народа* анализирао кроз идеолошко-естетску призму Брехтових поучних комада желећи да повуче паралелу између Брехтовог и Ибзеновог активизма и да их доведе у контекст савременог српског друштва. У овом позоришном експерименту фокус је на завршници Ибзеновог комада, односно на последицама које сноси јунак (и његова породица) када одлучи да се супротстави личним интересима моћника и јавном мњењу капиталистичког друштва. Начин на који је вођена представа потврђује да Паковић веома добро познаје и идејни концепт Ибзена као најзначајнијег представника критички настројеног грађанског театра и идејни концепт Брехта као критичара грађанског театра. Представа подстиче публику да размишља о свом друштву и колико је и сама у свакодневном животу део неолибералне већине. Анализа Ибзеновог дела завршава питањем шта се догодило са побуњеником и његовом породицом, те како они могу да преживе лишени средстава за живот. Ту долазимо до паралеле са животом неснађених у српском транзицијском друштву. Међутим, представа се не завршава у мрачним тоновима већ упућује на закључак да излаз из невоља постоји и да смо ми ти које смо чекали да реше наше проблеме. Стеријино позорје одувек је имало разумевања за успешно реализоване позоришне експерименте. Ово предавање-перформанс, позоришни облик који је све заступљенији у европском театру, наставља позитивну традицију фестивала.

***Док нас смрт не раздвоји* Мире Фурлан, режија Предраг Мики Манојловић, Радионица интеграције Београд**

Представа говори о спором, тегобном и понижавајућем умирању Бланке (Анита Манчић) која своје последње дане проводи прикована за кревет уз своју помајку Љубић (Јасна Ђуричић) која је исто тако тешко болесна и везана за кревет. Јасна и Анита играју фантастично и реалистично ове две бекетовске појаве. Њихова патња је реална, оне умеју да дочарају грозоту болести и слабости, физичку бол која унижава човека и изједа међуљудске односе и да након дуге и исцрпљујуће болести љубав не умире али се све више гуши. Представа је дивна психолошка студија различитих односа: породичних и брачних, одраслих према младима, здравих према болеснима, болесних према болести и болеснима, живота према позоришту. Представа је, стицајем околности, а ничијом посебном кривицом, пропуштена у претходном селекционом кругу, али публика је свакако мора видети на овогодишњем фестивалу.

Селекција Кругови

***Краљ Бетајнове* Ивана Цанкара, режија Едуард Милер, Словенско народно гледалиште, Драма, Љубљана и Словенско народно гледалиште Марибор (Словенија)**

Ова представа доказује да је *Краљ Бетајнове*, једна од кључних драма словеначке модерне драмске књижевности, поново актуелна. Брутална акумулација капитала руководи се истим принципима и у Цанкарево време и данас. Реч је о интересној спреси политике, капитала, цркве и судства који међу сваки покушај индивидуалне побуне. Редитељ Едуард Милер је скрупулозно штриховао текст (избацио је мање важне ликове) и додао брехтовске сонгове. Сценски простор је црно-бели, сведен, истовремено је и црква и кафана. Глумачки стил је особен и убедљив.

***Вучјак* Мирослава Крлеже, режија Ивица Буљан, Хрватско народно казалиште Загреб (Хрватска)**

Ивица Буљан је Крлежином делу приступио скрупулозно и целовито. Заједно са сценографом Александром Денићем учинио је да на сцени истовремено трају и лето и дубока зима, и ентеријер и екстеријер, и Крлежино и наше време... као да је читав XX век обележен атмосфером *Вучјака*. Овом снажном осећању доприноси и глума првакиња хрватског глумишта Нине Виолић (Ева) и Алме Прица (Марија). Ова монументална и узбудљива представа је остварење уметничких и продукционих тежњи ХНК када је у питању национална драма и као таква је обавезан део репертоара Стеријиног позорја које као фестивал има велики регионални значај.

***Кристофор Колумбо* Мирослава Крлеже, режија Рене Медвешек, Загребачко казалиште младих Загреб (Хрватска)**

Рене Медвешек је *Кристофора Колумба* режирао минималистички, са ослонцем на глумачкој игри која сама собом ствара комплетан позоришни утисак. Игра се на празној позорници, ту и тамо се убади понека реквизита, глумци ударају у канте и тако праве ритам секцију... Представа убедљиво сведочи о лепоти овог текста, његовом сценском потенцијалу и извлачи на видело његову везу са савременим тренутком – потребу људи да ново преобразе у старо, да у нове идеје уплету свој сан о личном богаћењу.

Нетакмичарски програм „Како нас други виде“

***Балкански шпијун* Душана Ковачевића, режија Цујоши Сугијама (Tsuyoshi Sugiyama), Theater Company “A La Place“, Токио (Јапан)**

До сада смо на Стеријином позорју имали прилике да видимо више различитих извођења драмских дела Душана Ковачевића. *Балкански шпијун* јапанског позоришта “A La Place“ за нас је јединствена представа јер показује културне разлике између Србије и Јапана али и могуће тачке сусрета и сарадње две географски веома удаљене културе.

***Прст обарач метак пиштољ (Finger Trigger Bullet Gun)* Ненада Прокића, режија Џејмс Јаркер (James Yarker), Stan’s Cafe, Бирмингем (Велика Британија)**

Реч је о праизведби новог комада цењеног драматурга и драмског писца Ненада Прокића. С обзиром на специфичности британског позоришног живота (представе се неко време континуирано играју а затим скидају с репертоара) и да представа није

снимљена, нисам била у прилици да је видим. Због тога нисам могла да је позовем у такмичарски програм али, након што сам се о њој обавестила на основу критика и самог Прокићевог текста, закључила сам да би за нашу публику било инспиративно да је види, те да би позив оваквој представи био показатељ у којој мери Стеријино позорје заиста прати рад наших уметника у Европи. *Finger Trigger Bullet Gun* бави се темом Првог светског рата – биће то прилика да, након представа *Мали ми је овај гроб* Биљане Србљановић и *Змајеубица* Милене Марковић видимо и Прокићево виђење почетка Првог светског рата.

Посебни гости фестивала

***Хотел Косово*, текст и режија Ненад Тодоровић, Народно позориште Приштина, Српска драма са седиштем у Грачаници**

Српско позориште из Приштине је после петнаест година добило своју сцену у Грачаници. Нова сцена отворена је мјузиклом *Хотел Косово*. Представа говори о лутању и страдању повратника на Косово, о томе како снови малог човека нестају у механизму бирократије, политике и новца. Остварење плени искреном и пожртвованом игром младих уметника и значајно је као пример успешног деловања позоришта у локалној заједници. Представу треба уврстити у пратећи програм Позорја као вид подршке уметницима да истрају у својој мисији.

Представа у част награђених

***Виолиниста на крову* Цозефа Штајна, режија Атила Береш, Српско народно позориште и Новосадско позориште – Újvidéki Színház Нови Сад.**

Марина Миливојевић Мађарев